

L. Spengler

om

Elfenbeenets Egenfaber,

og den Kunst at holde de deraf udarbejdede Værker hvide, og naar de allerede ere blevne gule eller brune, at gjøre dem sneehvide igien.

Man veed af historiske Efterretninger, at hos de ældste Følk, hvor Velstand og Overflødighed fremavlede og opelskede Kunstnerne, har Elfenbeenet, tilligemed andre kostbare Materier, fornemmeligen været i Brug hos Kunstnerne, baade til at udjyre Huse og Templer, og i Besynderlighed til deri at udarbejde deres Guders Afbildelser. Winkelmann anfører i sin Historie af Alderdommens Kunst af troværdige Forfattere Ordenen af de Materier, som de ældste græske Kunstnere efterhaanden begyndte at udøve deres Kunst paa.

De allerførste Billedstøtter bleve upaatvivleligen gjorde af Træ, fordi denne Materie i sig selv ikke er sielden, og formedelst dens ringe Haardhed ikke ved Udarbejdelsen underkastet saa mange og saa store Vanskeligheder, som de ædlere Materier. Men endnu førend man dertil begyndte at bruge Steen, Marmor og Erk, bleve alle slags Huusgeraad, Kaardegreb, Kaardeskeder og mangfoldige Guddommens Afbildelser gjorde af Elfenbeen, ved hvilke sidste de overdroge Klædningen med Guld, og altsaa forenede disse to sieldne Materier med hinanden, til et Beviis paa den høie Værdie, som Elfenbeen da havde.

I en Afhandling om de Gamles Elfenbeen og de deraf forfærdigede Billeder, hvilken Hr. Hofraad Heyne har forelæst det Kongelige Videnskabs Selskab i Göttingen; ansættes den Tid, da de græske Kunstnere begyndte at arbejde i Elfenbeen, til Grækernes Hjemreise fra Troja. Den

Meening at Grakerne, medens de endnu omvandrede, kunne have lært denne Kunst af Phoenicierne, har megen Rimelighed, ligesom den og, skient længe herefter, fra dette samme Folkeslag er kommet til Jyderne. Endskjønt dette Folk just ei torde forfærdige Afgudebilleder deraf, har det dog vidst at anvende denne da fiældne Materie til deres Pragt ved Senge, Borde, Stole og Væggenes Beklædning i Palladserne, som man kan see af nogle Steder hos Propheterne. Salomon selv, hvis Skibe hvert tredje Aar blant andre Vare ogsaa bragte Elfenbeen fra Afrika, lod sig deraf giøre en Kongelig Stool eller Throne, som tillige var indlagt med Guld. En Efterlignelse deraf bliver uden Tvivl den Throne, paa hvilken fra ældgammel Tid af de danske Konger ved deres Kroning pleie at blive salvede, dog maaskee denne kunde faae et Fortrin for hiin, i Betragtning af Materien, som bestaaer af de største Narhvalshorn, der ere ulige fiældnere end Elfenbeen.

Ligesom siden Smagen i Kunsterne og Pragten tiltog ved Grakernes vorende Velstand, saa bleve og Gudernes Billeder af Elfenbeen talrigere i deres Templer, og nogle af ganske utroelig og kolossal Størrelse frembragte, ved hele den menneskelige Vittigheds Anstrengelse.

Juidlertid bliver det altid besynderligt, at af saa mange græske Kunstarbejder i Elfenbeen, som foransførte lærde og store Oldforsker anmærker, kun saa lidet eller slet intet af nogenledes Størrelse er kommet til vore Tider. Saa meget desto rarere maae altsaa den Antik være, som jeg for noget siden udre af det Mærke, hvori den henved firindstyve Aar havde ligget begravet paa det Kongelige Kunstskammer. Det er et Fruentimmer-Hoved af den allerfuldkomneste Skjønhed, og tre fjerdedeels af den naturlige Størrelse stort, af et eeneste Stykke Elfenbeen. Ustridig er det det skjønneste og vigtigste Stykke, af alle de Gamles Arbejder i Elfenbeen, som ere bleve os bekendte. Ovenmeldte Hr. Hoftaad Heyne, med hvilken jeg nogen Tid stod i en behagelig Brevveksel om de Gamles Kunstarbejder i Elfenbeen, som er anført i hans Samlung antiquarischer Afstæke, andet Stykke fra S. 149, kunde ikke noksom beundre og rose dette Kunststykke, hvoraf jeg havde sendt ham en Kopie i Gibe, samt en omstændelig Beskrivelse over Originalen. Han skriver i ovenansførte Bærl S. 169 blant andet saaledes: „Den græske Profil sees meget tydeligen „ paa dette Hoved. En Venus, et Ideal, kan det alligevel ikke være; det „ er,

er, faavidt jeg indfeer, aabenbarligen en Portrait-Figur, men een af de skionnefte." I Kunstammerets Inventarium anføres dette Hoved for at skulle være den skionne Dronning Helenes Billede, hvilket dog med intet be- styrkes og strider mod Rimelighed.

Uf dette Hoveds kunstige og fine Behandling lader Grækernes Smag i Elfenbeens Billeder sig bedømme. Der er og neppe nogen Materie til i Ver- den, som naar den med Kunst og Flid er bleven bearbejdet, mere smigter Kunst- neren og hans Arbejder, end Elfenbeenet. Den fine Bæv, den hvide Farve, den høie Glans, maae visseligen sætte det blant de pragtsuldeste Slatte, sær- deles naar Kunsten har sin Anpart deri.

Det getaader de nyere Tider til Være, at de ei have overgivet Smagen i Elfenbeens Kunststykke. Og kunne de end ikke fremvise Statuer af overna- turlig Størrelse, saa feiler det dem dog ikke paa hundrede andre Kunstarbejder, som fortiene Kienderes Beundring og den sildige Alderdoms Heiagtelse. Den store Kunstsamling paa det Kongelige Kunstammer, som har en Mængde El- fenbeens Kunstarbejder af alle Slags at fremvise, hvis Lige i Fuldkommenhed man neppe nogen anden Sted skal finde, kan allene bekræfte mit forhen gjorde Udsagn.

Skient Elfenbeen-Materien har saa mange Fortrin, kan man dog ei dølge en almindelig Feil, som det er underkastet. Kunstarbejders Samlere føre saa ofte den grundede Klage, at Elfenbeenet med Tiden pleier at blive gulst. Denne Forandring af Farve ved Elfenbeens Kunststykke, formindsker visseli- gen deres Værdie. Det ubehagelige af den gule og ofte brunrøde Farve skinker for Diet den Kunst, som Arbejdet dog virkelig indfatter. Jeg haaber altsaa at have foretaget mig et baade for Kunstneren og for Samleren ikke unyttigt Arbejde, da jeg vil give Efterretning om Midler at bevare nye Elfenbeens- Kunstarbejder, saa at de aldrig skulle blive gule; og gjøre dem igien hvide, som ved Alderdommen have faaet en flettere Farve. Men i Forveien maae jeg, for at gjøre Sagen desto tydeligere, meddeele nogle Anmærkninger over Elfenbeenets Materie selv, som skulle oplyse dens større og mindre Guulhed. Enhver veed, at det saa kaldede Elfenbeen er Elefantens to Huggere eller For- svars-Tænder, som i en høiet Stilling staae frem for Munden og komme af det øverste Kindbeen. Disse Elefant-Tænder maae ei blandes med Kindtænderne,

hvoraf Dyret har fire i hvert Kindbeen, og hverken tiene til Bildhuggerie eller Dreining. I det heieste kan deraf gøres Kaardegreb, Knivskafter, Plader til Daaser og Stokkeknappe. Man kan ei bearbejde dem med Meisseler og andre Instrumenter, men de maae, formedelst den Emaille, som de ere giennebrævede med, slibes og behandles som Agathen. Af de ommeldte Forsvars-Lænder har Elefanten just ingen anden Nytte, end at han bruger dem som sine Gevær. De ere ikke, som Wildsvinets og Nilhestens Huggere overdragne med Emaille, men Overfladen er af selvsamme Haardhed, som den øvrige Materie. Kun eengang har jeg seet en meget stor Elefant-Lænder, hvis øverste Skorpe virkeligen bestod i en Art Emaille eller Smeltværk. I Giennemsnittet ere Elefant-Lænderne meer eller mindre cirkelrunde eller aflangrunde. De ere ikke, som de fleste store Bactros-Lænder compacte eller fulde, men har en Huling, som hos nogle rækker til over Midten, hos nogle derimod kun strækker sig en Trediedeel af Længden, og hos nogle endnu kortere. De beste Lænder ere de, som have en kort Huling; jo hulere en Lænder er, jo mindre skikker den sig til Figurer. Til Kander, Begere og Vaser, som desuden skulle være huule, skikker den første Art sig best, hvor Billedhuggeren derved pleier at anbringe Vascelifs eller ophævet Arbejde.

Naar Lænderne ved deres øverste hule Ende har en meget viid Omkreds, og hastig løbe smallere mod Spidsen, er det et vist Tegns, at de indvendigen ere meget vidt og dybt udhulede. Men naar de ved den øverste Ende ikke ere tykkere end i Midten, eller vel endnu smallere, saa kan man være vis paa, at de kun have en kort Huling, og i denne Tilstand ere de, som før er sagt, allerfordeelagtigst for Arbeideren eller Kunstneren. — Lænder fra 1 til 10 eller 16 Pund blive i Handelen kaldede Craveller; de som overstige denne Vægt, staa først deres egentlige Navn, Elefant-Lænder. De største og vægtigste Lænder, som ere bekjendte, ere uden Tvivl de, som forvares paa det Kongelige Kunstskammer, hvoraf den eene, som er af en ugemeen Godhed og Dannelse, veier 165 Pund. En endnu meget vægtigere og større Lænder, skal Kong Christian den Siette, heilovlig af Thukommelse, af samme Samling ladet forære den berømte og udødelige norske Kunstner Magnus Berg, paa det hans Kunstarbejder, hvoraf mange nu zire den Kongelige Kunstsamling, saavel i Stovrelsen, som i Kunst maatte udmærke sig.

Sielden

Sielden kan man see uden paa en Tand, om den i sin Materie er fiin og hvid, eller om dens Fibrer ere grove og gule eller vel ogsaa brune. Maa- gen en Tand synes uidentil, fordi den har en hvid og fiin Skorpe, at fremvise det fine Elfenbeens Kiendetegn; men naar den bliver anfskaaret, findes mange Gange det modsatte. Derimod sees man ofte Tænder, som uden paa ere sorte, uejvne og sfiieffrige, hvis indendige Materie dog er hvid og fiin, saa at man ei alletider med Visshed kan slutte fra den udvortes Anseelse til den indvortes Godhed.

Elefanternes Fæderneland er Afrika og Ostindien. Det meeste Elfen- been kommer dog vel fra den førstnævnte Verdens Deel, fra Kysten Guinea til Europa. De to forrige Aar bleve her paa Børsen mange tusende Stykker Ele- fant-Tænder, som vore Skibe havde bragt hjem, meget dyrt bortsolgte. Der- iblant vare mange som veiede 100, ja endog nogle, som veiede 135 Pund. Man holder for at det Elfenbeen, som kommer fra Ostindien, skal vare meget hvid og hvidere end det afrikanske. Jeg troer ogsaa selv, at denne Formod- ning, i det Hele betragtet, virkelig har megen Grund. Alligevel findes blant Elefant-Tænderne fra Kysten ligesaa mange smukke, fine og hvide, som blant de ostindiske grovaarede og gule. Det ceyloniske Elfenbeen holdes ellers overalt for det allerfineste og fineste. For et Par Aar siden blev med et ostindisk Skib et godt Partie Elfenbeen derfra bragt hertil, hvorved jeg agtede denne Besynshnderlighed, at Tænderne, foruden deres sædvanlige beiede Skif- kelse, endnu ligesom Drehorn vare ganske sfiievt dreiede, hvortil man aldrig pleier at finde Mage blant de guineske. Ellers vare de meget dybt udhulede, men i Fiinhed og Hvidhed havde de meget forud for de sidste.

Forskjelligheden af den Verdens Deel, hvori disse uhyre Dyr boe, ja endog Forskjelligheden af Provincerne og Næringsmidlerne har, som let kan be- gribes, en meget stor Indflydelse paa Elfenbeenets Fiinhed og Farve. Man skalde troe at de smaae Tænder, efterdi de ere af unge Elefanter, vare meget fine i deres Materie; men Sagen forholder sig ganske anderledes; der ere mangfoldige iblant dem, som ere overordentlig grove, indvendig gule og brune, derimod findes iblant de store og vægtige Tænder mange fortreflig fine og hvide.

Der er kun saa store Tænder, som jo uden paa laangs ad ere tegnede med synlige Ridser eller Sprekker. Denne almindelige Feil begynder midt paa

Tanden og naaer til den yderste Spids, hvor Sprekkerne allerdybest have indtrænget sig. For det meeste gaae disse Sprekker til al Lykke ikke dybere end een eller to Knivstrygge. Men i de Tænder, hvor de gaae dybere, mister Kunstneren megen Materie, og flige kunne ei uden stor Skade forarbeides. Ogsaa blant de smaa Tænder haver samme Onde Sted, thi endog deriblant findes mange fulde af Sprekker og altsaa udygtige til at forarbeide; Kunstneren udsege sig altsaa saadanne Tænder, som udvortes ere glatte og uden Sprekker.

I de store afrikanske og asiatiske Ørkener, hvor Elefanter i Tusendtal vanke omkring, finde de Wilde ofte deres Tænder i Sanden, i Jorden og i Græsset. Nogle Reisebeskrivere have deraf taget Anledning til at troe, at Elefanterne aarligen fælde deres Tænder, ligesom Hiorterne deres Bier. Men hvorledes er det mueligt, at en saa haard, compact Materie, som Elfenbeenet, kunde i saa kort en Tid komme til saadan en Vert? Jeg er mere tilbøielig til at troe, at Elefanten aldrig fælder sine Tænder, for hvilken Meening jeg var i Stand til at anføre mange Grunde af Erfarenhed. De Tænder, som altsaa paa øde Steder findes paa og i Jorden, kunne, foruden dem som ere døde naturlig Død, ogsaa være komne af saadanne Elefanter, som ere forfulgte og saarede af deres Jægere, men have frelset sig ved Flugten og siden ere døde af deres Saar. Naar disse fundne Tænder længe have lagt i Regn og Solens store Hede, saae de mange stærke Sprekker, de blive stiefferagtige uidentil, og ligesom calcinerede. Indvendig er Materien ofte ganske graa eller gul, og kan ikke uden stor Møie gieres hvid.

Endnu en Hovedmangel, som betager Elfenbeenet meget af sin Værdie, og er Kieberen til stor Skade, findes hos de Tænder, som ere blevne anskudte med Jern- eller Metalkugler. Før end Skydegeværet blev bekiendt blant de Wilde, søgte de at dræbe Elefanterne med Pile, eller at fange dem levende. Men nu pleie de at betiene sig af Flinte og Jern- eller Metalkugler, da Blyeskugler ikke kunne trænge sig igiennem det tykke Skind, men fælde flade og forstedte paa Jorden. Da Elefanten er overalt vanskelig at dræbe, saa vide de Wilde, at det Sted imellem Dinene og Ørnene er den svage Deel, hvorpaa man lettest kan give ham sit Banesaar. Naar de nu med Kugler skyde efter Elefanten, kan det let skee at de skyde seil af ovenmeldte Sted og træffe de nær derved fremstaaende Tænder. Man skulde ikke troe at det var mueligt for en Jern-

Jern- eller Metallkugle at trænge saa dybt i en saa haard Materie som Elfenbeenet, og deri blive fiddende, uden igien at falde ud, saa at den anvorende Materie herefter aldeles indflutter den, uden at efterlade fiendelige Spor deraf udvortes; dog har man derpaa mange tydelige Bewiser i Hænde. Jeg har tilforn i et Brev til Hr. Professor HANOW i Danskig beskrevet saadan en Tand paa 78 Pund, i hvis Jnderste jeg fandt en Tombaks-Kugle. Dette Brev er tilligemed Hr. Professorens Svar indrykket i Danskiger Erfarungen for Maaret 1757, og siden i det første Bind af neue gesellschaftliche Erzählungen S. II. Efter den Tid ere mange saadanne anskudte Tænder mig forekomne, og blant andre en, hvor Jernkuglen var aldeles indelukt i Tandens Midte, hvilket er en mærkvoerdig Omstændighed. Mit Mærke er ikke her at forklare det Besynderlige i denne Natur-Tildragelse, eller Tilværelsen af Elfenbeens-Materien; jeg vil allene tale om den Virkning og den Skade, som sliq en anskudt Tand fører med sig.

Naar man udvortes seer Kiendetegn til at en Tand kunde være anskudt, (og dette kan ofte sees) saa raader jeg Kunstnere og andre Arbeidere, ikke at kiebe den. Ei allene Stedet hvor Kuglen sidder, og det deromkring værende, men hele Tandens pleier at være ligesom inficeret. Gule marmorerede, fra det øvrige Elfenbeen ved Sprekker affondrede store og smaae Pletter herske igiennem hele Tandens. Undertiden finder man deri heele Huulheder, som have holdt sig skjulte, indtil man under Arbeidet traf derpaa. Fermodentlig har en Deel af den til Væxten bestemte Næringsfast samlet sig derudi. Naar Skuddet har truffet de Deele af Tandens hvor den er huul, saa komme paa den indvendige Side alleflags Udvoxninger, og Materien viser sig som smeltet Bly. Dette er endnu ikke alt: En Tand, som har maattet lide en saa voldsom Rystelse, hvis Deele ved Stødet af Kuglen med saa stor Kraft ere trykkede; hvori Tillobet af den Saft, hvoraf Tandens voxer, er formindsket og bragt i Uorden, hvori dens hele Væxt bliver nordentlig og mangelagtig, hvori Materien er fuld af de skadelige gule Pletter; en saadan Tands Fibrer miste sin elastiske Kraft, saa at de blive lange stivere end i sunde Tænder, og derfor hænder det sig ofte, naar den allermindste Lust kommer dertil, enten Tandens er anskaaet, eller den allerede er under Kunstnerens Hænder, at den indvendig saarer Sprekker, som løbe omkring i Circles, og ved hvilke al hidindtil anvendt Flid paa eengang bliver giort til intet.

Naar

Naar man altsaa vil vælge en Elefant-Tand, bør den have følgende udvortes Kiendetegn, naar den skal være Kunstneren nyttig og fordeelagtig: Den maae uidentil være fri for alle Sprekker, og derhos saavidt mueligt have en flion glat Overflade, fordi man dog i det mindste derfra kan slutte noget til dens indvortes Godhed og Hvidhed. Jo kortere og mindre den indvendige Huuling er, jo fordeelagtigere er Tanden. Den runde Figur i Omkredsen er ogsaa ulige bedre end den aflange. Videre kan man ikke komme ved en Tands Bedømmelse, den indvortes Godhed maae man overlade Lykken. Naar man finder Tænder, hvis indvortes Materie er ligesom giennemfigtig og derhos gul, naar de ere anfskaarne, da er det Tegn til at de endnu ere friske og ei længe have været af Elefanten, eller ogsaa at de maae have ligget paa et meget fugtigt Sted. I det første Fald har Elfenbeenets Giennemfigtighed og Guulhed sin Oprindelse af den oliede Substans, hvormed Materien er blandet; men i det andet Fald er det kun vandagtige Deele, som have indfuet sig i Elfenbeenet. Begge Slags have intet skadeligt for Kunstneren, der behøves kun meere Tid til at blege det første hvidt, end det sidste. Allerede ved Forarbejdelsen begynde begge Arter at blive noget hvide, men vil man have dem ganske hvide og Arbeidet bestaaer i store Billeder, kan det sikkerst skee paa den Maade, som jeg siden skal beskrive. Men bestaaer Arbeidet i smaae eller tynde Stykker, kan det bleges ganske hvidt allene ved en maadelig Varme, eller over en liden Kulild, hvorpaa man strøer noget stødt Svovel. Med compactere Stykker, som for Exempel med Statuer, er det vanskeligt at handle saaledes, fordi tykt Elfenbeen, som ikke indentil er udhulet, ved Herden gemeenligen faaer Sprekker. Naar Tænderne lang Tid have ligget paa tørre Steder, saa at de af Naturen kunde være udblegede, og desuagtet ere gule eller brune, og bestaae af grove Trævler, kunne de allene ved den Kunst, som jeg nu vil beskrive, faae en hvid Farve. Men er et Arbeide, som er forfærdiget af saadant Elfenbeen, udsat for Luften, Fugtighed, Støv eller Røg, saa bliver det hver Dag hæsligere og tilsidst ganske rødbrunt. Alt Elfenbeen bliver tilsidst under visse Omstændigheder guult; dog modstaaer det fine Elfenbeen, som af Naturen har været ret hvidt, Guulheden allerlængst.

At nu baade nye Kunstarbejder af Elfenbeen aldrig skulle blive gule, og gamle Kunststykker som ved Tidens Længde mere eller mindre ere blevet det, skulle

ffulle faae deres hvide Farve igien; dertil vil jeg nu bekiendtgjøre et forføgt Middel, som jeg har lært ved min lange Dmgang med denne Materie, og hvoraf jeg har betient mig til de Kunstsforstandiges store Forundring og min egen Nytte og Fornøielse. Jeg har allerede forhen sagt, at Kunstfager i Elfenbeen ikke bør stilles blot for Lusten eller Fugtighed, eller Stev, naat man vil bevare dem fra at faae en gul Farve. Men hertil tiene hverken Slabe eller Futteraler. Jeg har seet kunstige Billeder af Elfenbeen, forvarede i Futteraler, som vare udfoerede med Gløiel, og som alligevel havde faaet en hellig Farve. I andre lukte Giemmededer, s. Ex. i Træe, gaacr det ikke bedre; derimod har Glasflet en beundringsværdig Virkning paa Elfenbeenet.

Ved Grupper, Statuer, Buster, Kruse, Pokaler, Tøsker, Vasfer og dreiede Kunstfager, betiener jeg mig klockedannede Glas-Cylindere, som oventil ere hvelvede med en rund Knap. Naar man selv vil bestemme deres Maal og Høide, kan man for billige Priser faae dem paa alle Glasfhytter af smukt hvidt Glas. De som jeg behøvede til mine egne Kunstarbeider, eller til andre Samlere, lod jeg bestille i Norge, og fik dem i alle Maader udrettede efter mit Ønske. Paa en flad Steen eller gullandsk Fløise pleier jeg at lade disse Glasflokker slibe ganske lige med Sand og Vand, paa det at de kunne staae fast og slutte tet paa den dertil dreiede Fod eller Postament. Denne Fod bliver dreiet af Mahogany eller et andet Slags haardt Træe, to til tre Tommer høi, oventil med en Rand, som Glasflokken passer i, og maae siden beises fort. De Kunststykker, som saaledes ere bedækkede med Glas, faae derunder en overmaade smuk Anseelse og give en Kunstsamling meget mere, end naar de staae fri for sig selv. Til andre Kunstarbeider i Elfenbeen, som enten formedelst deres store Omkreds, eller deres Høide, ikke kan sættes under Glasflokker, kan man meget gierne lade hos en Glarmester giøre et Huus, lige som Kunststykket udfordrer det i Høide og Breede. Glasfløiverne blive enten indlagde i Blye, som siden forgyldes, eller om Kunststykket er meget stort, i Lister af Mahogany-Træe. Af denne sidste Art seer man en Prøve over et temmelig stort af Elfenbeen med stor Kunst forfærdiget chineesk Lyst- og Haveshuus, i den Grevelige Molekiske Kunstsamling. Dette virkelige Kunststykke, som er beundringsværdig fint udarbejdet, staaer tet ved Vinduet og er udsat for Solens Straaler, hvorfore det ogsaa under denne Bedækning har faaet en

faa hvid Farve, at den ikke kan sættes i Ligning med noget. Ligesaadant et Glashuus med Mahogny Lister, $2\frac{3}{4}$ Alen høit, har jeg ladet giøre over et stort Stykke af Dreiekunsten, af pyramidalst Dannelsse, da uden denne Forsigtighed hverken dette eller det forrige Kunststykke kunde opholdes til den sildige Eftertid formedelst det skadelige Støv, den sugtige Lust og den ellers muelige Beskadigelse.

En stor Deel Kunstarbeider bestaaer ogsaa af store eller smaae Elfenbeens Tavler, paa hvilke med ophævet Arbeide (en basrelief) pleier at være udfaaeret historiske Forestillinger eller Landskaber. Dette Slags Kunstarbeider kan meget let gøres hvidt og uskadt bevarer, naar det i en dobbelt Kamme bliver lagt under Glas. Den forreste figurerede Kamme, hvori man lægger Glasset, maae altid være to til fire Tommer større, end det udfaarne Stykke, som bliver indlagt bagtil i den anden Kamme. Denne Kamme er ligesaa dyb, som det ophævede Arbeide paa Elfenbeenet er høit, at Glasset ikke skal støde derpaa. Paa denne Maade, naar nemlig den yderste Kamme er større, kan Lyset fra alle Kanter bedre falde paa Kunststykket, og giver det tillige en bedre Anseelse.

Denne Kunst har vor store Kunstner i Elfenbeen, Magnus Berg, meget godt forstaaet. Han pleiede at legge alle sine Kunstarbeider, som mestendels bestode i stærk ophævet Basrelief, under Glas i smukke Kammer. De mange fortreffelige Kunststykker af denne Mester, som forvares paa det Kongelige Kunstskammer, ere derfor ogsaa saa hvide som Sne, saa at Materien formedelst sin hvide Farve, neppe mere ligner Elfenbeen. Denne Forsigtighed bør altsaa anprises for alle Kunstsamlere, at bevare de i Elfenbeen udfaarne Basreliefs i Kammer, og under smukt Glas.

Man skalde tænke, at Skabe med Glasdørre være tilstrækkelige til at bevare Elfenbeens-Kunstsager fra at blive gule. Men jeg veed af Erfarenhed, at de ikke altid ere i Stand dertil. Man skal ikke letteligen finde et Glasskab, saa tæt at intet Støv kunde trænge derind, og var det end saa, bliver Elfenbeenet dog kun altid i den Forsatning, som det var i, da det blev sat i Skabet, nemlig: det bliver deri ikke hvidere, som under Glasklokkerne og Glasshusene pleier at skee, i det allerhøieste maatte det være den Side, som staaer nærmest og vender imod Glasset. For nyelig havde jeg herom en overtydende Erfaring:

En

En stor meget kunstigen med ophævede Figurer fkaaret og i forghldt Sels indfattet Pokal af en danff Kunstner Johan Holländer, staaer paa det Kongelige Kunstskammer i et Glasfkaab, bag og tet ved Glas-Vinduet. Da dette Kunststykke uden Tvivl i mange Aar har staaet paa dette samme Sted, saa faldt det mig ind, nu ogsaa engang at vende den bageste Side mod Glasdøren, for og at lade Kunststykkeerne see dette herlige Stykke fra den anden Side; men hvor forundret blev jeg ikke, da jeg fandt den bageste Side, hvorpaa intet Lys havde kundet falde, igiennemtrængt af en hestlig bruun Farve. Her har allene Dagens Lys igiennem Glasruden forarsaget den hvide Farve i Elfenbeenet, da Solens Straaler ikke kunne naae saa dybt ind til Væggen af det Kammer, hvori Glasfkaabet staaer. Heraf kan man domme hvor fordeelagtigt det maae være for et Kunststykke af Elfenbeen, naar det paa alle Sider er omgivet med Glas. Det er altsaa ikke den eeneste Fordeel, at naar et Stykke kommer fra Kunstnerens Hænder og paa foransførte Maade bevares under en Glasklokke, det da derved bevares for at blive guult; men det bliver derhos Dag fra Dag hvidere, og tilsidst som Sne, i hvor grovt end Elfenbeenet har været i sine Fibrer, og hvor stærkt Anlæg det endogaa havde til at blive guult. Og hvad Skade gjør ikke Støven ved allestags Kunstarbeider? Den sætter sig fast i Elfenbeenets Pori, æder om sig, gjør den glatte Overflade hvas og uejvn, og fordærver heele Glandsen; ei at tale om at der ere mange Kunststykker, som formedelst deres Fiinhed og Subtilitet enten slet ikke eller neppe uden stor Skade kunne taale, at den derpaa fasthængende Støv bliver afstøget; men ved foromtalt Middell er Veien tilspærret for Støvet, saa at det slet ikke kan komme ind under Glasklokken. Hvad nu gamle Kunstarbeider angaaer, som formedelst adskillige Aarsager ere blevne gule og brunrøde, saa kunne de ved at sættes i Solen under saadanne Glasklokker, Tid efter anden udbleges og blive sneehvide. Det er altsaa en ganske besynderlig Egenfaber hos Elfenbeenet, at det under de hedeste Soelstraaler ikke lider den ringeste Skade, naar det kun er bedækket med Glas; da det derimod, naar man uden at bedække det med Glas vilde legge det i Solen, inden en fjerdedeel Time ved utallige Sprekker blev fordærvet. Man seer derfor saa mange skionne Elfenbeens Billeder og Statuer af gamle Kunstnere, som vel undertiden kunne være hvide nok, men ved hundrede Sprekker have mistet deres Værdie. Formodentligen have de staaet paa et Sted, hvor-

til Solen har kunnet række, hvis varmende Straaler vel har forarsaget dens hvide Farve, men desto værre ogsaa de skadelige Nidser og Sprekker. For disse sidste er der intet Raad, alt hvad man kan giere er dette: at man vel udbørster Stykket med varmt Vand og hvid Sæbe, og med en reen hvid Børste, saa at den Støv, som har sat sig i Sprekkerne kan komme bort; da falde Nidserne ei meere saa stærkt i Diet, og man giør vel, om man endda sætter det under en Glaslokke. Ere de gamle Kunstfager, som man vil blege hvide, alt for brune, eller endog røde, saa tager man udglødet og paa en Nivesteen med Vand finrevet Pimpesteen, dnypper en Børste deri, afbørster Kunststykket vel med Vand, sætter det, saa vaadt som det er, under Glaslokken, stiller det dageligen i Solen, og vender undertiden Siderne om, at det kan blive hvidt overalt, med mindre saa er, at den gule eller brune Farve er paa en af Siderne meere haardnakket og dybbere indtrukket, da man maae lade denne Side staae længere i Solen. Vil man et Par Gange om Ugen igientage Afbørstningen med den revne Pimpesteen, bliver Udblegningen derved befordret, og skeer desto hastigere. Elfenbeenet, som er taget af Tandens Huuling, fornemmelig, hvor den har siddet i Kindbeenet, er af Naturen i alle Elefant-Tænder grovt, og tillige hos de fleeste gunst. Naar altsaa denne Deel af Tandens af Kunstneren bliver forarbejdet efter sin heele Omkreds, som for Exempel til Kruse eller Væsker, Begere, Pokaler o. s. v. som desuden maae være hule; saa er det ganske sædvanligt, at disse Kunststykker i kort Tid faae en brunrød Farve, naar de ikke med Forsigtighed bevares derfra. Saaledes havde jeg engang Leilighed til at kiobe et saadant et Kruss af meget kunstigt Arbejde, som var blevet saa brunt og rødt, at man ikke skulde have erkendt det for Elfenbeen. Ved flittig at børste det med Vand og Pimpesteen og længe at blege det i Solen under en Glaslokke, fik jeg den hvid og ligesom nye igjen. Jeg fornøier mig endnu derover naar jeg seer det og tænker paa dets Forvandling. Kunstnerne gjorde altsaa meget vel om de aldrig til deres Arbejde brugde Tandens Skorpe eller yderste Hud, men strax tog den af, førend de begyndte deres Arbejde, thi denne Sparsomhed er dem dog kun til Skade. Pori ere paa Tandens hule Deel meget videre og meere aabne end der hvor den er fuld og det Stykke som udgiør Spidsen. Altsaa kan den sugtige Luft og det fine Støv lettere trænge sig ind i Materien, hvoraf den desto hastigere begynder at blive gunst. Hvad

Hyad man finder i hundrede Bøger om at giøre Elfenbeenet faa blødt, at man kan trykke det i Former, er idel Usandhed, som ikke grunder sig paa noget, men tværtimod strider imod Elfenbeenets Natur. Det samme gielder ogsaa om de mange Forfkrifter i utallige Bøger, hvor een har udfkrevet det af den anden, om at giøre Elfenbeen hvidt igien, naar det eengang er blevet guult. Efter nogle skal man lade det vel udkoge i Allunvand, efter andre længe koge det i Vand med ulødfket Kalk; en anden vil at det skal koges med sort Sæbe, og endnu andre at man skal legge det i Maimaaneds Dug, hvilket sidste Middel vist nok er det uskylidigste, da derimod de øvrige ere i Stand til formedelst Kogningen fuldkommen at ferdørve de Elfenbeens Kunststykker, som man derved vil giøre hvide.

Tilfildt vil jeg her anføre nogle Materier, som pleie at lade sig forarbeide ligesom Elfenbeen, og som af dem, som ei ere kiendere nok, letteligen kunne holdes for Elfenbeen.

Det Elfenbeen, som i stor Mængde opgraves i Siberien (Ebus fossil) eller som Rufferne kalde det Momotovakost, pleier mestendeels at være meere calcineret end forskæenet. Foruden andre store Stykker Been, hvoraf man ikke kiender Dyrene, finder man baade Elefantens Kindbeen og dess Forsvars-Tænder. Blant disse sidste ere mange, som kun ere lidet calcinerede, saa at man ikke strax kiender dem fra andre naturlige Tænder. I min Naturaliesamling giemmer jeg saadant et compact Stykke af en stor opgravet Tand, som er $5\frac{1}{2}$ Tomme i Giennemsnit. Det lader sig forarbeide som andet Elfenbeen, kun at det ikke som dette vil blive hvidt, og at det er opfyldt med Ridsler, som løbe omkring i Cirkler. Rufferne giøre af dette opgravne Elfenbeen mangeslags Arbeide, i Besynderlighed Skakspil, Hirschfengergreb og deslige. Formedelst Størrelsen kunde deraf giøres Statuer og andre Kunstarbeider, men jeg har aldrig seet noget deraf.

Blant Søedyrene ere der adskillige, hvis Tænder kunne forarbeides. Vatrossen (Rosmarus) har ligesom Elefanten to Forsvars-Tænder eller Huggere i sit øverste Kindbeen. Af de største, som jeg har havt, veier Stykket fra 6 til 8 Pund. De ere, som jeg før har sagt, ikkun ganske lidet hule, af Dannelsen brede og i Haardhed lignende Elfenbeen. Den indvortes Farve er udenfra indtil midt i dem hvid, men det inderste er plettet guult og tildeels

giennemfigtig. Formedest denne Forskiellighed i Farven kan man ikke deraf gjøre noget stort Kunstarbeide. I Archangel bliver alleflags Arbeide deraf, baade dreiet og skaaret, og af de russiske Matroser solgt til Fremmede, men det er altsammen i Henseende til Kunsten overmaade slet, endskjont Arbeidet derpaa maae have været meget meifommeligt.

Forsvars-Lænderne eller Huggerne af Nilhesten (Hippopotamus) indeholde en overmaade hvid Materie, som i Haardhed og Stiinhed overgaaer Elfenbeenet. Men da disse Lænder, hvoraf Dyret har fire, ere trekantede, meget hule, derhos krumboiede, og deres yderste Skorpe endnu bestaaer af et Slags Emaille, saa bliver der kun lidet Materie tilovers at forarbeide, og altsaa kunne ikkun Smaating forfærdiges deraf. Fortænderne derimod, hvoraf der ere 6 i det øverste og 4 i det nederste Tandgierde, ere runde, uden Emaille, noget hule, aldeles dannede som de smaae Elefant-Lænder, eller saa kaldede Craveller. Materien i disse Lænder er overmaade fin og hvid, saa at man ingen Fibrer bliver vaer, som ved Elfenbeenet. Dog ere de ikke saa hvide som Huggerne, men kunne ved Varmen, eller over en liden Kulild bleges sneehvide. Til smaae Plader at male Migniatur-Portaiter paa, er denne Materie fortreffelig og meget bedre end det fineste Elfenbeen.

Endeligen har det lange omvundne Horn af Narhvalen, som fanges ved Grønland, en meget stor Liighed med Elfenbeenet. Det er ligesaa hvidt og fiint, som det bedste Elfenbeen, om ikke finere. Men Skorpen paa dette Horn er guul, og paa mange fuld af Sprekker. Da en Huulhed gaaer igiennem hele Hornet, saa kan denne Materie, som desuden er dyrere og sieldnere end Elfenbeenet, ikke med snyderlig Nytte forarbeides. Til Flaute traverser, Etvier, Glasfer og detslige skikker det sig meget vel. Det er seiere end Elfenbeen og viser derved sin hornagtige Natur. I den vaade og fugtige Luft bliver det brunnt, som hiint, ja tilsidst brunnt, om man ikke forvarer det bag Glas. Af saadanne overordentlig store Horn er den Kongelige Throne, som forvares paa Rosenborg Slot, og hvorom jeg forhen har talt, med megen Smag forfærdiget.

Af Beenene i Dyrernes Bagbeen, naar de først ere kogte hvide med Kalk, kan man forfærdige og sammensætte mange smaae Kunstarbeider, som temmeligen ligne Elfenbeen, dog ikkun paa Dreierbænken, men ikke ved Bildhuggerkunsten.